

a i **antreos** är heller icke väntad. Den återfinnes emellertid i samma ställning på en annan av Andreas signerad dopfunt, nämligen Vg 251 i Finnekumla kyrka, där namnet stavas **atreos**.

Namnet *Andreas* finns utom i funtsignaturerna runristat på Vg 91 och 202 samt Öl 60. Appellativet *kar n.* användes i samma betydelse på Sm 4 samt troligen på dopfunten i Kareby kyrka i Bohuslän (se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1949, s. 187).

Ur funtmästaren Andreas' verkstad, som tydligen har legat någonstans i trakten kring södra Åsunden, finns bevarat minst ett femtontal dopfuntar, av vilka dock endast ovannämnda två äro signerade. E. Fischer har i flera arbeten sökt reda ut de konsthistoriska sammanhang, ur vilka Andreas' tämligen rikt varierade formgivning kan anses ha utgått. Han spårar bl. a. engelsk påverkan och impulser från mästarna till fabeldjursfuntar i Östergötland och längre söderut. Senast ha Andreasfuntarna behandlats av S. A. Hallböök (*Medeltida dopfuntar i Sjuhäradsbygden*, 1966).

På konsthistorisk grund tidfästes Gällstadsfunten till slutet av 1100-talet. Runinskriften motsäger icke denna datering.

253. Älvsereds sn, kyrkan

Pl. 194

Litteratur: T 122. N. G. Djurklou, Antiquitetsintendentens berättelse 1869, s. 129 (ATA), Strödda anteckningar om Kinds härad (i: SFT 3, 1876–78), s. 171; O. Sjögren, Sverige 3 (1921), s. 244; H. Jungner, Anteckningar 10/7, 1936 (ATA); M. Åmark i Borås Tidning 22/12 1939, 1/4 1951, Sveriges medeltida kyrkklockor (1960), s. 259.

Äldre avbildningar: Djurklou, teckning i a. a. 1869; S. Welin, träsnitt i T 122; H. Faith-Ell, fotos 1936 (ATA); Åmark a. a. 1960.

Älvsereds kyrka äger två klockor. Lillklockan är gjuten 1581, storklockan är medeltida och försedd med runinskrift.

Den nuvarande kyrkan av trä är uppförd 1838. Klockorna ha här sin plats i tornet.

Om en äldre kyrka i Älvsered uppger kyrkoinventariet 1830 kortfattat, att den var »af träd, gammal och högst förfallen 26 aln. lång 11 1/2 aln. bred 7 aln hög, med särskild likaledes förfallen klockstapel». Ett syneprotokoll, som upprättades den 15/8 1834 i samband med Överintendentsämbetets förslag till ny kyrka i Älvsered (RA, sign. ÖLÄ förslag till ny kyrka i Älvsered 8/12 1835), innehåller en mera detaljerad beskrivning av den gamla kyrkan. Denna, som enligt socknemännens utsago »blifvit i forntiden uppbygd utan att någon upplysning finnes om dess ålder är belägen på en högd i yttersta ändan af Sochnen vid gränsen emot Halland ... Sjelfva kyrkan är uppförd af groft Furutimmer med spåntak ... Wäggarna om kring hela kyrkan äro utvändigt fordrade med Ekespån som är alldeles oduglig, och invändigt målade.» Framför dörren i väster fanns »ett mindre wapenhus ... J kyrkan finnes dessutom två fenster å hvarje sida och ett på norra sidan af Choret midt emot der på södra sidan befintliga dörr ... På norra sidan om kyrkan inom kyrkogårdens stenmur finnes en klockstapel af bräder, som är alldeles förfallen; och Sochnemännen upplyste att kyrkan i sednare tider icke undergått någre betydligare reparationer emedan de dels dertill saknat medel [menigheten bestod av endast 450 personer], dels och länge insett nödvändigheten af nybyggnad.» Prosten S. J. Meuller tillägger den 1/10 i skrivelse till K. Maj:t: »Kyrkan och dess klockstapel är i det förfallna skick att knappast någon så förfallen finnes inom Rikets gränser. Skyndsam nybyggnad fordras.» För att den nya kyrkan skulle få ett centralare läge i socknen och en bättre grund, fick den sin plats vid Toppered, 1/4 mil från gränsen mot Halland, NÖ om den gamla kyrkan. Den kyrka, som syneprotokollet avser, och som nu är borta, har otvivelaktigt härstammat från medeltiden.

Kyrkoinventariet 1830 redovisar vidare: »Blott en ringklocka finnes af hög ålder. Den har följande inscription [skissartad uppteckning]. Att uppgiften gäller runklockan är uppenbart.

N. G. Djurklou besökte kyrkan 1869, kopierade klockans inskrift och antecknade: »Hon har en gammal klocka med inskrift, som måste läsas från höger till venster och innehåller med munkstil namnet Haquinus

samt med runor ave Maria Jessus ... Maken till denna klocka har under wanliga omständigheter kommit ned i en kärn på Gamla Ryds egor.» K. Torin har också undersökt klockan, och senare har den granskats av M. Åmark och H. Jungner.

Malm. Höjd 79–98 cm, diameter 83 cm. Kläppen är ny. Den gamla, 72 cm lång, förvaras i tornkammaren. Klockan är ett tämligen grovt arbete. Kroppen har två skriftband. Det övre, 5 cm brett, nedanför klockhalsen är tomt, det nedre, 7 cm brett, ovanför slagringen bär runinskrift samt en signatur med latinska bokstäver, dessutom ett hjulkors. Ovanför detta nedre skriftband finnas två gjutarmärken och en sexuddig stjärna, 3–4 cm höga. I övrigt saknas dekor. Brädden sluttar något utåt. »Liksom så många andra äldre klockor är äfven denna affilad i kanten, ty filspån af klockmetall ansågs vara ett mycket verksamt medel mot allehanda sjukdomar. Särskildt hafva denna klockas spån blifvit gifna åt barn för att bota 'skiren', såsom engelska sjukan benämnes i södra Vestergötland», skriver Torin. Inskriften är retrograd. Den gjutna runinskriften framträder mycket tydligt. Signaturen däremot har slitits av järnlänkarna, med vilka klockan tidigare har ringts.

Runinskrift:

+ ⁵auæ maria : ¹⁰iæssus

»Ave Maria. Jesus.»

Bokstavsinskrift:

+ hAquinus +

Till läsningen: Runinskriften inledes med ett likarmat kors. De två punkter i oregelbunden ställning, som därefter följa, äro troligen icke avsiktliga. Det finns liknande, omotiverade punkter på andra ställen i ytan, t. ex. efter 4 r. Den första bst i binderunan är ensidig, den tredje dubbelsidig, ⁵auæ. 3 a och 6 a ha ensidiga bistavar, 8 æ däremot dubbelsidig. Bst i 4 r når på mitten icke fram till hst. Efter 6 a står ett sk bestående av tre punkter. De tre tecknen för s (9, 10, 12) ha formen $\int$. Efter 12 s finns intet sk. R. 2, 5, 6 och 7 ha schatteringar. — Före signaturen står ett missbildat kors och efter namnet likaledes ett kors. Före detta sista kors har M. Åmark sett en bokstav p av minuskeltyp, som han anser »möjligen betyda presbyter = präst». Utifrån bilden pl. 194 kan förhållandet icke bedömas. På klockan finnas emellertid inga spår av något p. Övriga granskare (Djurklou, Torin, Jungner) ha icke redovisat någon bokstav här. Förmodligen har den egendomliga s-formen vilselett Åmark. Se även Vg 222 Malma, där namnet framstår exakt likadant som på Älvsereds-klockan.

Haquinus har gjutit och signerat ytterligare tre runklockor, samtliga västgötska (Vg 222 Malma, 245 Herrljunga, 247 Hössna) med likartade inskrifter. Hössnaklockan är självdaterande, 1345. De andra tre tidfästas av Åmark (a. a. 1960) till omkring 1350. Några andra data beträffande gjutaren och hans verksamhet känner man icke.

254, 255 och 256. S:t Peders sn, se s. 441, 455, 456

257. Tumbergs sn, se s. 489

258 och 259. Norra Björke sn, se s. 433